

تاریخ و صورت‌بندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب

محسن رضوانی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۱۷

تاریخ تأیید: ۱۳۹۲/۴/۱۹

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورت‌بندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

چکیده

مقاله حاضر نخستین نوشتاری است که به دو بحث تاریخ و صورت‌بندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب می‌پردازد. در بحث نخست، به پیدایش و سیر تاریخی مطالعه اندیشمندان غربی درباره فلسفه سیاسی اسلامی اشاره دارد و ضمن بیان زندگی علمی این دسته از اندیشمندان، به معرفی مهم‌ترین آثاری می‌پردازد که در غرب درباره فلسفه سیاسی اسلامی نوشته شده است. در بحث دوم، مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب در چهار رهیافت تاریخی، تفسیری، انتقادی و توصیفی صورت‌بندی می‌شود. صورت‌بندی مذکور نه بر اساس تقدم و تأخر زمانی اندیشمندان و آثار، بلکه بر ساس هم‌خوانی محتوایی مباحث می‌باشد. همچنین دست‌یابی به رهیافت‌های مذکور و صورت‌بندی آن، نه بر اساس معیار قیاسی، بلکه بر اساس مطالعه استقرایی آثاری است که درباره فلسفه سیاسی اسلامی در غرب نوشته شده‌اند.

واژگان کلیدی: فلسفه سیاسی، فلسفه اسلامی، فلسفه سیاسی اسلامی، رهیافت تاریخی، رهیافت تفسیری، رهیافت انتقادی، رهیافت توصیفی

* استادیار گروه علوم سیاسی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

razviani151@yahoo.com

مطالعه اندیشمندان غربی درباره «فلسفه اسلامی» از حدود قرن سیزدهم میلادی آغاز شده است و این مطالعات، بیشتر در زمینه‌های متافیزیکی، عرفانی، دینی، اخلاقی، کلامی و تاریخی صورت می‌گرفت، اما در خصوص وجه سیاسی فلسفه اسلامی که از اهمیت واقعی و درونی خاصی برخوردار است، تا دوره معاصر، مطالعه قابل ملاحظه‌ای در غرب صورت نپذیرفته است. در دوره معاصر و به ویژه نیم‌قرن اخیر، به دلیل کشف، ویرایش، ترجمه و تفسیر برخی آثار فلسفه سیاسی اسلامی در غرب، جهش قابل ملاحظه‌ای در مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی صورت گرفته است. در این مدت، اندیشمندان غربی آثار متعددی نگاشتند که اغلب به عنوان منابع مرجع در محافل علمی دنیا در صدد تبیین ماهیت، موقعیت و مسائل فلسفه سیاسی اسلامی‌اند؛ آثار و مباحثی که تاکنون نه تنها فهم و بررسی آنها، بلکه حتی آشنایی و معرفی آنها در مؤسسات علمی و به ویژه مراکز اسلامی مغفول مانده است؛ از این رو مقاله حاضر نخستین نوشتاری است که به دو بحث تاریخ و صورتبندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب می‌پردازد. در بحث نخست، به پیدایش و سیر تاریخی مطالعه اندیشمندان غربی درباره فلسفه سیاسی اسلامی اشاره می‌شود و ضمن بیان زندگی علمی این دسته از اندیشمندان، به معرفی مهم‌ترین آثاری می‌پردازد که در غرب درباره فلسفه سیاسی اسلامی نوشته شده است. بی‌تردید پرداختن به حدود بیست اندیشمند غربی و ده‌ها اثر علمی متفاوت امر آسانی نیست. در حالی که دسترسی به زندگی علمی برخی از اندیشمندان غربی به راحتی امکان‌پذیر است، درباره برخی دیگر اطلاعات چندانی وجود ندارد. این امر باعث پیدایش نوسانات و ابهاماتی در معرفی زندگی علمی اندیشمندان مربوطه می‌گردد. بنابراین هر چند تلاش زیادی صورت گرفته است تا با جستجوهای ممکن، نوعی یکسانی و همگونی ایجاد شود، اما بازهم خلأهایی مشاهده می‌شود. علاوه بر این، در معرفی آثار اندیشمندان غربی، اولویت با معرفی آثاری است که درباره فلسفه سیاسی اسلامی است؛ بنابراین تا حد ممکن تلاش می‌شود از معرفی آثاری که چندان ارتباطی با مباحث اسلامی و به ویژه موضوع مقاله ندارند پرهیز شود. البته هر چند در این امر نیز شاید موارد استثنایی یا حتی غفلتی صورت پذیرد.

در بحث دوم، مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب در چهار رهیافت تاریخی، تفسیری، انتقادی و توصیفی صورتبندی می‌شود. البته صورتبندی رهیافت‌های مطالعاتی نه بر اساس تقدم و تأخر زمانی اندیشمندان و آثار مربوطه، بلکه بر اساس همخوانی محتوایی مباحث انجام می‌پذیرد. همچنین دستیابی به رهیافت‌های مذکور و صورتبندی آن، نه بر اساس معیار قیاسی، بلکه بر اساس مطالعه استقرایی آثاری است که درباره فلسفه سیاسی اسلامی در غرب نوشته شده‌اند.

تاریخ مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب

تاریخ مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب به دوره معاصر و به ویژه نیم قرن اخیر بر می‌گردد.^۱ اروین روزنتال تاریخ توجه اندیشمندان غربی به مطالعه اندیشه سیاسی فلاسفه اسلامی را مربوط به دهه ۱۹۴۰ می‌داند. وی لئو اشتراوس و خود را نخستین کسانی می‌داند که در سال ۱۹۳۵ به توصیف و بررسی فلسفه سیاسی فارابی در غرب پرداختند (Rosenthal, ۱۹۶۸: ۱۰). محسن مهدی نیز نخستین مطالعه قابل توجه درباره فلسفه سیاسی اسلامی و به ویژه فلسفه سیاسی فارابی را مربوط به اشتراوس در همین تاریخ می‌داند که توانست یکی از مهم‌ترین آثار سیاسی فارابی یعنی فلسفه افلاطون و ارسطو را شناسایی کند و گام‌های مهم‌تری در تفسیر فلسفه سیاسی اسلامی بردارد (Mahdi, ۲۰۰۱: ۵). آنچه مسلم است پیش از دوره معاصر مطالعه‌ای در زمینه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب صورت نگرفته است. همچنین با مطالعات به دست آمده می‌توان بیان کرد که تعداد معدودی از اندیشمندان غربی به طور تخصصی به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداختند. عمده آنها موضوعات عام‌تری همچون فلسفه اسلامی را مطالعه کردند و در خلال آن به مباحث فلسفه سیاسی اسلامی نیز اشاره داشتند. در این مقاله سعی شده است هم اندیشمندانی که به طور تخصصی به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداختند و هم اندیشمندانی که به صورت عمومی به آن اشاره داشتند، معرفی و بررسی شوند.

شاید تی. جی. دبور (۱۸۶۶-۱۹۴۲)، اولین نویسنده‌ای باشد که به طور پراکنده مطالبی در زمینه فلسفه سیاسی اسلامی در کتاب تاریخ فلسفه در اسلام منتشر کرده است (De Boer, ۱۹۰۳). دبور استاد دانشگاه آمستردام هلند بود. می‌توان گفت کتاب وی خلاصه اندیشه‌ها و افکاری است که پیش از وی متفکران غربی همچون دیتیریسی (Dieterici)، دخویه (de Goeje)، گلدزیهر (Goldziher)، هوتسما (Houtsma)، مولر (Müller)، مونک (Munk)، نلدکه (Nöldeke)، رنان (Renan)، هر جرونی (Hurgronje)، فلوتن (Vloten) و دیگران درباره فلسفه اسلامی بیان داشتند. آن گونه که وی در دیباچه کتاب خویش گفته، نگارش این کتاب را مدیون این نویسندگان می‌داند (ibid: ۸). دبور یکی از نخستین نویسندگان معرفی عمومی تاریخ فلسفه اسلامی است که کتابش نخستین بار در سال ۱۹۰۱ در آلمان منتشر شد (De Boer, ۱۹۰۱) و دو سال بعد نیز به زبان انگلیسی ترجمه شد. ترجمه فارسی این کتاب نیز نخستین بار در سال ۱۳۴۳ منتشر گردید (دبور، ۱۳۶۲). این کتاب سال‌ها به عنوان کتاب مرجع و الگویی برای مطالعه محققان در زمینه فلسفه اسلامی تبدیل گردید و تا زمان انتشار کتاب تاریخ فلسفه اسلامی هانری کربن در سال ۱۹۶۴ (Corbin, ۱۹۶۴)، متنی پر مراجعه بود که به همین دلیل بارها تجدید چاپ شد.

اما لئو اشتراوس «Leo Strauss» (۱۸۹۹-۱۹۷۳) مهم‌ترین شخصیتی است که نخستین بار

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

به طور تخصصی و فلسفی، فلسفه سیاسی اسلامی را مطالعه و معرفی کرد. اشتراوس در شهر هسه آلمان و در خانواده یهودی متولد شد. تحصیلات دانشگاهی را در دانشگاه ماربورگ آغاز کرد که در آن زمان مرکز مکتب نوکانتی هرمان کوهن و مکتب پدیدارشناسی ادموند هوسرل بود. سپس به دانشگاه هامبورگ رفت و از رسالهٔ دکتری خود با راهنمایی ارنست کاسیرر در سال ۱۹۲۲ دفاع کرد. دورهٔ فوق دکتری را در دانشگاه فرایبورگ با شرکت در درس‌های هوسرل، اینگ‌هاوس و هایدگر جوان گذراند و سپس به تحقیق در مؤسسه آموزشی روزنزیوگ فرانکفورت، مؤسسهٔ مطالعاتی یهودی برلین و بنیاد راکفلر آلمان پرداخت. در سال ۱۹۳۲ به فرانسه رفت و مطالعاتی در باب فلسفهٔ اسلامی و یهودی دورهٔ میانه با راهنمایی لوئی ماسینیون و آندره زیگفرید انجام داد. سپس به انگلستان رفت و در باب توماس هابز به مطالعه پرداخت. اشتراوس در سال ۱۹۳۷ به امریکا مسافرت کرد و تا پایان عمر در آنجا به تحقیق و تدریس در مراکز مختلف علمی پرداخت. از جمله آنها می‌توان به دانشگاه کلمبیا، مدرسهٔ جدید تحقیقات اجتماعی نیویورک، دانشگاه شیکاگو، کالج کلر مونت کالیفرنیا و کالج سنت جان اشاره کرد.

نگارش بیش از بیست کتاب و هشتاد مقاله دربارهٔ فلسفهٔ سیاسی، حاصل تلاش علمی اشتراوس است که عمدتاً متأثر از فلسفهٔ سیاسی اسلامی و در نقد فلسفهٔ سیاسی غرب است. از مهم‌ترین آثار وی می‌توان به: فلسفه و شریعت (۱۹۳۵) (Strauss, ۱۹۹۵)، در باب استبداد (۱۹۴۸) (Strauss, ۲۰۰۰)، تعقیب و آزار و هنر نگارش (۱۹۵۲) (Strauss, ۱۹۸۸)، حق طبیعی و تاریخ (۱۹۵۳) (Strauss, ۱۹۵۰)، فلسفهٔ سیاسی چیست؟ (۱۹۵۹) (Strauss, ۱۹۸۸)، تاریخ فلسفهٔ سیاسی (۱۹۶۳) (Strauss, ۱۹۸۷)، شهر و انسان (۱۹۶۴)، لیبرالیسم؛ قدیم و جدید (۱۹۶۸) (Strauss, ۱۹۹۵)، مطالعاتی در فلسفهٔ سیاسی افلاطونی (۱۹۸۳)، مقدمه‌ای بر فلسفهٔ سیاسی (۱۹۸۹)، نوزایی عقل‌گرایی سیاسی کلاسیک (۱۹۸۹) و ایمان و فلسفهٔ سیاسی (۱۹۹۳) اشاره کرد (رضوانی، ۱۳۸۵: ۱۹۸-۲۰۱). اما مهم‌ترین آثاری که وی در زمینهٔ فلسفهٔ سیاسی اسلامی نوشته است، عبارت‌اند از دو کتاب فلسفه و شریعت (۱۹۳۵) و تعقیب و آزار و هنر نگارش (۱۹۵۲)، مقالهٔ فرانسوی «دیدگاه ابن‌میمون و فارابی در باب دانش سیاسی» (۱۹۳۶)، مقالهٔ آلمانی «فارابی» (۱۹۳۶)، مقالات انگلیسی «مطالعهٔ فلسفهٔ میانه را چگونه آغاز کنیم» (۱۹۴۴) (Strauss, ۱۹۸۹: ۲۰۷-۲۲۶)، «افلاطون فارابی» (۱۹۴۵) (Strauss, ۱۹۵۲) و «فارابی قوانین افلاطون را چگونه مطالعه کرد؟» (۱۹۵۷).

ریچارد ردولف والزر «Richard Rudolf Walzer» (۱۹۰۰-۱۹۷۵) شخصیت دیگری است که کمی بعد از اشتراوس به صورت پراکنده به مطالعه فلسفهٔ سیاسی اسلامی پرداخت. والزر در شهر برلین آلمان متولد شد و در آکسفورد از دنیا رفت. وی در سال ۱۹۲۷ با نگارش رساله اخلاق مگنا و اخلاق ارسطو «Magna Moralia und Aristotelische Ethik»

به راهنمایی ورنر یگر «Werner Jaeger» دکتری خود را اخذ کرد. در دوره حکومت نازی مطالعات خود را در ایتالیا ادامه داد و در آنجا کتاب فرگمنتا «Fragmenta» را منتشر کرد که درباره ارسطو و هراکلیتوس بود. در سال ۱۹۳۸ به انگلستان رفت و در سال ۱۹۴۵ ابتدا به عنوان مدرس و سپس به عنوان متخصص فلسفه یونانی و عربی در آکسفورد پذیرفته شد. والزر یکی از اعضای اصلی کالج کترین «Catherine's College» آکسفورد بود و در سال ۱۹۵۶ به عنوان عضو آکادمی بریتانیا انتخاب شد. وی چند سالی به عنوان استاد مهمان دانشگاه هامبورگ به آلمان برگشت. به طور خلاصه، والزر آلمانی الاصل، بزرگ شده بریتانیا و متخصص فلسفه یونان بود.

آثار والزر دوره‌های تاریخی وسیعی از فلسفه و ادبیات یونان باستان تا فلسفه و ادبیات عربی میانه را دربر می‌گیرد. همکاری والزر در نگارش مقالات دانشنامه‌های عمومی و تخصصی همچون دانشنامه بریتانیکا (مقالات کندی، فارابی، ابن سینا، ابن باجه، ابن طفیل و ابن رشد) و دانشنامه اسلام (مقالات افلاطون، ارسطو، فارابی، جالینوس، فورفوریوس و اخلاق) نیز قابل توجه است. مشهورترین اثر والزر کتاب یونانی در عربی: مقالاتی در باب فلسفه اسلامی (۱۹۶۲) می‌باشد که از چهارده مقاله تشکیل شده است. عناوین مهم‌ترین مقالات این کتاب عبارت‌اند از: «فلسفه اسلامی»، «میراث کلاسیک در دنیای اسلامی»، «دیدگاه جدید درباره ترجمه‌های عربی از ارسطو»، «مطالعات جدید در باب کندی»، «نظریه پیامبری و پیشگویی فارابی»، «وجودی از تهذیب الاخلاق مسکویه» و «افلاطون‌گرایی در فلسفه اسلامی». علاوه بر این، برخی از مقالات وی به صورت مستقل منتشر شده‌اند که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: «ظهور فلسفه اسلامی» (۱۹۵۰) و «وجود اندیشه سیاسی اسلامی: فارابی و ابن خلدون» (۱۹۶۳). والزر برای اولین بار مدینه فاضله فارابی را در سال ۱۹۸۵ به زبان انگلیسی ویرایش و ترجمه کرده است (Al-Farabi, On the Perfect State). بهترین اثر در خصوص زندگی، آثار و افکار والزر، کتاب فلسفه اسلامی و سنت کلاسیک است که در هفتادمین سال تولد والزر و به پاس تلاش‌های علمی وی توسط همکاران و شاگردانش نوشته شده است (Al-Farabi, On the Perfect State).

اروین ایزاک یاکوب روزنتال «Erwin Isak Jakob Rosenthal» (۱۹۰۴-۱۹۹۱)، مشهورترین شخصیتی است که همزمان با والزر به صورت خاص به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداخته است. روزنتال مستشرق آمریکایی با اصالت آلمانی و یهودی و پژوهشگر مطالعات شرق‌شناسی در دانشگاه کمبریج بود. در سال ۱۹۳۲ دکتری خود را با نگارش رساله‌ای درباره اندیشه‌های ابن خلدون در باب دولت به پایان رساند. در سال ۱۹۳۳ به عنوان مدرس زبان عبری و متخصص زبان‌های سامی به دانشگاه لندن مهاجرت کرد. در سال ۱۹۳۶ به منچستر رفت و به تدریس ادبیات و زبان‌های سامی پرداخت. در سال ۱۹۴۸ به تدریس

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه

سیاسی اسلامی

در غرب

(۱۳۳ تا ۱۶۰)

در دانشگاه کمبریج پرداخت و در سال ۱۹۶۷ استاد دانشگاه کلمبیا در ایالات متحده آمریکا شد. متأسفانه اطلاعات چندانی از زندگی و آثار علمی روزنتال در منابع کتابخانه‌ای و حتی منابع الکترونیکی یافت نمی‌شود. مهم‌ترین اثر روزنتال کتاب اندیشه سیاسی در اسلام میانه است که برای نخستین بار در سال ۱۹۵۸ منتشر شد (Rosenthal, ۱۹۶۸: ۱۰). این کتاب فوق‌العاده مورد توجه محافل علمی قرار گرفته است و مدت‌ها تنها کتاب در نوع خود در زبان انگلیسی بود که مشکل از دو بخش است: بخش اول به «قانون اساسی و تاریخ مسلمانان» و بخش دوم به «سنت افلاطونی» می‌پردازد. ترجمه فارسی این کتاب در سال ۱۳۸۷ منتشر شده است (روزنتال، ۱۳۸۷). روزنتال همچنین کتاب دیگری با عنوان اسلام در دولت ملی مدرن (۱۹۶۵) نوشت که مکمل کتاب فوق است. در حالی که کتاب اول به اندیشه سیاسی اسلامی دوره میانه می‌پردازد، کتاب اخیر به اندیشه سیاسی اسلامی دوره مدرن می‌پردازد که در مواجهه با مدرنیته شکل گرفته است. اثر دیگر روزنتال یهودیت و اسلام است که در سال ۱۹۶۱ منتشر شده است. برخی از مقالات روزنتال در مجموعه فرهنگ اسلامی منتشر شده است.

هانری کربن «Henry Corbin» (۱۹۰۳-۱۹۷۸)، عجیب‌ترین شخصیتی است که به طور رمزی و استعاره‌ای اشاراتی درباره فلسفه سیاسی اسلامی دارد. زندگی فلسفی کربن را می‌توان به سه بخش تقسیم کرد: بخش اول مربوط به دو دهه ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ است که به تحصیل و تدریس فلسفه غربی اشتغال داشت. بخش دوم مربوط به سال‌های ۱۹۳۹ تا ۱۹۴۶ است که شهاب‌الدین سهروردی و مکتب اشراقی را در استانبول مطالعه کرد. بخش سوم مربوط به سال ۱۹۴۶ تا زمان مرگش است که به مطالعه و بازشناسی فلسفه اسلامی در ایران پرداخت. کربن استاد مطالعات اسلامی دانشگاه سوربن پاریس و مستشرق مشهور و متمایز فرانسوی بود که سال‌ها در ایران به تحقیق و پژوهش پرداخت و مدیر بخش ایران‌شناسی انجمن ایران و فرانسه در تهران بود. وی برجسته‌ترین مفسر حکمت معنوی، فلسفه اسلامی و شیعه ایرانی است. در غرب نزد اساتید بزرگی همچون اتین ژیلسون، ادموند هوسرل، مارتین هایدگر و مهم‌تر از همه لویی ماسینیون تلمذ کرد. در ایران با سید محمد کاظم عصار، مهدی الهی قمشه‌ای و مهم‌تر از همه سید محمد حسین طباطبایی همکاری و گفتگوهای طولانی داشت و بهره‌های معنوی از وطن ثانی خود برد. کربن کتب، مقالات و رسائل متعددی در زمینه فلسفه اسلامی و به ویژه مذهب شیعه تألیف کرد که به لحاظ کمی و کیفی بسیار شایان توجه است (پازوکی، ۱۳۸۲: ۱۱-۱۸). هر چند تقریباً تمام آثار کربن ارتباط مستقیمی با فلسفه سیاسی اسلامی ندارد، اما کتاب تاریخ فلسفه اسلامی حاوی نکات مختصر و بسیار مهمی است که چشم‌پوشی از آن ناممکن است. مقدمه این کتاب در نوامبر سال ۱۹۶۲ در تهران نوشته شد و در سال ۱۹۶۴ کتاب مذکور به زبان فرانسه منتشر گردید. ترجمه کامل فارسی آن نیز در سال ۱۳۷۳ منتشر شد (کربن، ۱۳۷۳).

محسن سید مهدی (۱۹۲۶-۲۰۰۷) مهم‌ترین و مؤثرترین شخصیت در بسط عمیق فلسفه سیاسی اسلامی در غرب بوده است. هر چند شاید بر اساس عنوان مقاله، پرداختن به محسن مهدی از دایره و محدوده مقاله حاضر خارج باشد، اما به دلیل تأثیر شگرف وی بر بسیاری از اندیشمندان غربی که امروزه به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی می‌پردازند، نمی‌توان بدون معرفی و بررسی محسن مهدی به این مطالعه پرداخت. محسن سید مهدی در ۲۱ ژوئن ۱۹۲۶ در کربلای عراق از پدری عراقی و مادری ایرانی متولد شد. پدرش طیب بود و بر اساس اصول جالینوس طبابت می‌کرد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در کربلا دنبال کرد و دو سال آخر متوسطه را به بغداد رفت. مهدی با اینکه بورس دولتی عراق جهت تحصیل مدیریت تجاری در دانشگاه آمریکایی بیروت را دریافت کرد، اما آنچنان علاقه‌مند و شیفته فلسفه بود که درخواست تحصیل در دو رشته را داد. وی پس از یک سال تدریس اقتصاد در دانشگاه بغداد، در حالی که ۲۲ سال سن داشت موفق شد بورس دیگری جهت تحصیل اقتصاد در دانشگاه شیکاگو را دریافت کند. اندکی پس از رفتن به دانشگاه شیکاگو در سال ۱۹۴۸، تحت تأثیر آرنولد برگستراسر «Arnold Bergstrasser»، ایوس سیمون «Yves Simon»، و بالاتر از همه نابیا ایت «Nabia Abbott» و لئو اشتراوس قرار گرفت. بنابراین اقتصاد جای خود را به فلسفه و به ویژه بازشناسی تاریخ فلسفه اسلامی داد و همچنین وی به کمیته اندیشه اجتماعی پیوست. تحصیلات دکتری تخصصی خود را در دانشگاه شیکاگو در سال ۱۹۵۴ با نگارش و ارائه رساله‌ای عالی به پایان رساند که اندکی بعد با عنوان فلسفه تاریخ ابن خلدون: مطالعه‌ای در مبنای فلسفی علم فرهنگ منتشر شد (Mahdi, *Ibn Khaldun's Philosophy of History*). همچنین فوق دکتری را در دانشگاه پاریس و دانشگاه فرایبورگ گذراند. محسن مهدی بعد از دوره‌ای به عنوان استاد مدعو در دانشگاه فرایبورگ، به بغداد برگشت و سمت‌هایی را در کالج حقوق و دانشکده هنر و علوم دانشگاه بغداد عهده‌دار شد. وی متخصص فلسفه یونان باستان، فلسفه یهودی، مسیحی و اسلامی، فلسفه سیاسی غرب مدرن و از همه مهم‌تر متخصص برجسته زبان عربی هم به لحاظ تاریخی و هم جغرافیایی بود. در سال ۱۹۵۷، مقام استادیاری گروه زبان‌ها و تمدن‌های شرقی دانشگاه شیکاگو را پذیرفت و در مدت دوازده سالی که در آنجا بود، به بازشناسی آثار فارابی و انتشار ویرایش‌ها، ترجمه‌ها و مطالعات عمیق آنها پرداخت. محسن مهدی پس از دعوت تعداد زیادی از مؤسسات علمی مختلف، در سال ۱۹۶۹ دعوت دانشگاه هاروارد را به عنوان مدیر مرکز مطالعات خاورمیانه و رئیس گروه زبان و تمدن خاور نزدیک (NELC) دانشگاه هاروارد پذیرفت. وی در دو دهه اخیر بیشترین خدمت را به دانشجویان هاروارد و پژوهشگران دانشگاه‌های غرب انجام داد و در سال ۱۹۹۶ پس از ۲۷ سال استادی دانشگاه هاروارد بازنشسته شد. سال‌های طولانی عضو شورای مشورتی گروه مطالعات خاور نزدیک

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

در پرینستون بود و به طور خلاصه، نقش مهمی در شکل‌دهی مراتب عالی مطالعات خاور نزدیک و خاورمیانه در ایالات متحده ایفا کرده است. وی به عنوان استاد مهمان علاوه بر تدریس در دانشگاه‌های متعدد آمریکا، تدریس و سخنرانی‌های علمی در دانشگاه‌های پاریس، فرایبورگ، مراکش، قاهره، پاکستان و بورودو نیز داشته است. محسن مهدی در ۹ جولای ۲۰۰۷ پس از تحمل بیماری طولانی در سن ۸۱ سالگی از دنیا رفت.^۲

اساساً اهمیت محسن مهدی و استادش لئو اشتراوس بر پژوهشگران فلسفه سیاسی پوشیده نیست. محسن مهدی نسلی از متخصصان فلسفه سیاسی اسلامی را تربیت کرد که چارلز باترورث «Charles E. Butterworth»، میریام گالستون «Miriam Galston» و جاشوا پرنز «Joshua Parens» مشهورترین آنها هستند. مهدی شاگردان مشهور دیگری همانند جان ولبریج «John Walbridge»، استون هروی «Steven Harvey»، جیمز موریس «James Morris» و حسین ضیایی «Hossein Ziai» را نیز تربیت کرد که البته گرایش چندانی به فلسفه سیاسی و رهیافت اشتراوسی ندارند. محسن مهدی به نگارش و انتشار آثار متعددی در زمینه فلسفه سیاسی اسلامی پرداخته است که به طور ویژه به خاطر کشف، ویرایش، ترجمه و تفسیر بسیاری از آثار فارابی شناخته شده است. هیچ‌یک از محققان همانند مهدی، آثار فراوان و بسیار مهم فارابی را کشف نکردند. وی بر اساس معیارهای روش تحقیق فلسفی، ویرایش دقیقی از آثار فارابی، به ویژه آثار سیاسی او پدید آورد. مهدی بارها به دنیا مسافرت کرد تا دست‌نوشته‌های فراموش‌شده فارابی را کشف کند که بدون آن، ویرایش موشکافانه واقعی نمی‌توانست به وجود آید. کشف متون فراموش‌شده، کشف سنت فراموش‌شده را ممکن ساخت، که در آینده می‌تواند بیش از محققان غربی، اهمیت بیشتری برای محققان اسلامی داشته باشد. فلسفه تاریخ ابن‌خلدون (۱۹۵۷)، ابو نصر الفارابی، فلسفه ارسطوطالیس (۱۹۶۱)، فلسفه افلاطون و ارسطوی فارابی (۱۹۶۲)، فلسفه سیاسی میانه (۱۹۶۳) (Mahdi, ۱۹۹۳)، ابو نصر الفارابی، کتاب المله و نصوص اخری (۱۹۶۸)، ابو نصر الفارابی، کتاب الحروف (۱۹۶۹)، «دیدگاه فارابی در باب فلسفه و دین» (۱۹۷۲)، بعد سیاسی فلسفه اسلامی (۱۹۸۲)، «شرق‌شناسی و مطالعه فلسفه اسلامی» (۱۹۹۰) و فارابی و تأسیس فلسفه سیاسی اسلامی (۲۰۰۱) از جمله مهم‌ترین آثار مهدی هستند. کتاب وجوه سیاسی فلسفه اسلامی، مهم‌ترین کتابی است که به افتخار محسن مهدی منتشر شده است (Butterworth, ۲۰۰۸: ۱۴۱-۱۴۲).

البته علاوه بر محسن مهدی باید به نقش فوزی متری نجار «Fauzi M. Najjar» (۱۹۲۱) نیز در بسط و تعمیق فلسفه سیاسی اسلامی در غرب توجه داشت. اساساً هنگامی که به فلسفه فارابی توجه می‌کنیم نام فوزی نجار پس از نام محسن مهدی به ذهن می‌رسد. نجار اهل لبنان و استاد علوم سیاسی و فلسفه سیاسی اسلامی است. دوره کارشناسی را در رشته علوم سیاسی

از دانشگاه آمریکایی بیروت اخذ کرد و دوره کارشناسی ارشد و دکتری را در کالج علوم اجتماعی دانشگاه شیکاگو در سال ۱۹۵۴ به پایان رساند. وی از سال ۱۹۶۷ با مقام استادی علوم اجتماعی در دانشگاه میشیگان «Michigan State University» مشغول شد و هم‌اکنون استاد بازنشسته دانشگاه مذکور است که همچنان به تحقیق، ویرایش و نگارش مشغول است. نجاتر بیش از ۶۰ سال است که مسائل خاورمیانه را دنبال می‌کند و مقالات مهمی در مجلات مربوط به سیاست خاورمیانه منتشر کرده است (www.islamonline.net). ویرایش الجمع بین رأی الحکیمین، ترجمه فصل پنجم احصاء العلوم، ویرایش سیاست مدینه و ترجمه بخش دوم آن و به ویژه ویرایش فصول المدنی از مهم‌ترین فعالیت نجاتر در احیای آثار فارابی است. همچنین «فلسفه سیاسی فارابی و شیعه‌گری» (Najjar, ۱۹۶۱: ۵۷-۷۲)، «سیاست در فلسفه سیاسی اسلامی» (نجاتر، ۱۳۶۶: ۶۸-۹۲)، «دموکراسی در فلسفه سیاسی اسلامی» (Najjar, ۱۹۸۰: ۱۰۷-۱۲۲) و «فارابی و هماهنگی فلسفه افلاطون و ارسطو» (Najjar, ۲۰۰۴: ۲۹-۴۴) از مهم‌ترین مقالات سیاسی نجاتر است.

چارلز ای. باترورث «Charles E. Butterworth» (۱۹۳۸)، شاگرد برجسته محسن مهدی است که در حال حاضر مشهورترین و پرکارترین استاد فلسفه سیاسی اسلامی در غرب می‌باشد. باترورث استاد حکومت و سیاست دانشگاه مریلند بود و هم‌اکنون عضو مؤسسات علمی و فرهنگی متعدد است. وی در سال ۱۹۵۹ دوره کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی را در دانشگاه میشیگان خواند. در سال ۱۹۶۲ دوره کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی را در دانشگاه شیکاگو گذراند و در سال ۱۹۶۶ دوره دکتری تخصصی رشته علوم سیاسی را در دانشگاه شیکاگو به پایان رساند. علاوه بر این، در دانشگاه‌های بوردو (Bordeaux University) و نانسی (Nancy University) فرانسه و عین شمس (Ayn-Shams University) مصر نیز تحصیلاتی داشته است. همان‌گونه که از زندگی‌نامه علمی باترورث مشخص است، وی فعالیت‌های زیادی در زمینه فلسفه اسلامی و به ویژه فلسفه سیاسی اسلامی در دانشگاه‌ها، مؤسسات و مراکز علمی مختلف جهان داشته است (مطابق با زندگی‌نامه علمی ژانویه ۲۰۰۸). باترورث نویسنده بسیار پرکاری است و مباحث وی از جامعیت خوبی برخوردار است. عمده آثار وی در زمینه فلسفه سیاسی، فلسفه اسلامی و فلسفه سیاسی اسلامی است. آثار منتشره وی شامل: ویرایش‌های انتقادی بر اکثر شروح میانی (Middle Commentaries) ابن‌رشد درباره منطق ارسطو، ترجمه برخی کتب و رسائل ابن‌رشد و فارابی و رازی و ابن‌میمون، مطالعاتی درباره وجوه مختلف آموزه سیاسی متفکران مذکور و دیگر متفکران سنت فلسفی دوره کلاسیک و میانه و مدرن، نگارش تحلیل‌های تک‌نگاری درباره اندیشه سیاسی فرانتس فانون و ژان ژاک روسو، نگارش ده مقدمه مبسوط درباره اندیشه سیاسی اسلامی معاصر (Adamson, ۲۰۰۵: ۹)، و به طور مشخص نگارش حدود بیست کتاب و یکصد مقاله و

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورت‌بندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

نیز دویست معرفی و نقد کتاب و مقاله، حاصل تلاش علمی وی تاکنون بوده است. برخی از مهم ترین آثار وی عبارت‌اند از:

کتاب: فارابی؛ نوشته‌های سیاسی؛ فصول مدنی و دیگر متون (۲۰۰۱)، میان دولت و اسلام (۲۰۰۱)، درآمدی بر ورود فلسفه عربی به اروپا (۱۹۹۴)، وجوه سیاسی فلسفه اسلامی: مقالاتی به افتخار محسن مهدی (۱۹۹۲)، ترجمه شروح ابن رشد بر ارسطو در چند جلد (۱۹۷۷-۱۹۸۶) و مقالاتی در باب فلسفه سیاسی اسلامی (۱۹۹۹).

مقالات: «فلسفه قانون در اسلام و یهودیت میانه» (۲۰۰۷)، «فلاطون فارابی: داستان دو شهر» (۲۰۰۷)، «دیدگاه ابن رشد در باب قانون و سعادت سیاسی» (۲۰۰۶)، «فلسفه اخلاقی و سیاسی» (۲۰۰۵)، «آموزه سیاسی ابن سینا» (۲۰۰۰)، «دموکراسی و اسلام» (۱۹۹۵)، «ابن رشد گرایی سیاسی چیست؟» (۱۹۹۴)، «ترجمه و فلسفه: در مورد شروح ابن رشد» (۱۹۹۴)، «آموزه سیاسی ابن رشد» (۱۹۹۲)، «سرچشمه‌های اسلام سیاسی» (۱۹۹۲)، «مطالعه امروزه فلسفه عربی» (۱۹۸۸)، «فلسفه اسلامی میانه و فضیلت اخلاق» (۱۹۸۷)، «دولت و اقتدار در اندیشه سیاسی عربی» (۱۹۸۷)، «اخلاق و فلسفه اسلامی کلاسیک: مطالعه شرح جمهوری افلاطون ابن رشد» (۱۹۸۵)، «اخلاق در فلسفه اسلامی میانه» (۱۹۸۳)، «احتیاط در برابر مشروعیت: موضوع مبرم در اندیشه سیاسی اسلامی معاصر» (۱۹۸۲)، «معرفت جدید به فلسفه سیاسی ابن رشد» (۱۹۷۵)، «ابن رشد: سیاست و اعتقاد» (۱۹۷۲) و «خطابه و فلسفه سیاسی اسلامی» (۱۹۷۲).

ان کترین سافورد لمبتون «Ann Katharine Swynford Lambton» (۱۹۱۲-۲۰۰۸) مورخ و مستشرق انگلیسی و ایران‌شناس مشهور است که مطالعه مختصر و گزینشی درباره فلسفه سیاسی اسلامی انجام داده است. لمبتون مدت زیادی در ایران زندگی کرد و در سال ۱۳۲۷ ش رئیس اطلاعات سفارت انگلستان در ایران بود. وی استاد کرسی زبان فارسی دانشگاه لندن بود و در آنجا ایران‌شناسان بسیاری را تربیت کرد. لمبتون در زمینه تاریخ و فرهنگ ایران، تحقیقات مفصلی انجام داده است که دو دوره آن بیش از ادوار دیگر است: دوره سلجوقیان که رساله دکتری‌اش در این زمینه است و دوره قاجار و به‌خصوص عهد مشروطیت. وی زبان فارسی را می‌دانست و آثاری به انگلیسی برای تدریس زبان فارسی تألیف کرده است (لمبتون، ۱۳۶۳: ۵). لمبتون آثار متعددی در زمینه اسلام و ایران نوشته است که عمده آنها به زبان فارسی ترجمه شده‌اند. مهم‌ترین اثر ایشان که در آن مطالبی درباره فلسفه سیاسی اسلامی آمده کتاب دولت و حکومت در اسلام میانه است که نخستین بار در سال ۱۹۸۱ منتشر شده است.

هانس دایبر «Hans Daiber» (۱۹۴۲) اسلام‌شناس برجسته آلمانی است که در حال حاضر به مطالعه در زمینه علوم اسلامی می‌پردازد. وی تحصیلات خود را در دانشگاه هایدلبرگ

به انجام رساند و هم‌اکنون استاد دانشگاه یوهان ولفگانگ گوته فرانکفورت (Johann Wolfgang Goethe-Universität) می‌باشد. دایبر به زودی بازنشسته خواهد شد و از هم‌اکنون دانشگاه ماربورگ ایشان را برای مدیریت بخش اسلام‌شناسی انتخاب و دعوت به همکاری کرده است. هر چند دایبر صاحب آثار متعددی در زمینه اندیشه عربی یونانی، فلسفه و کلام اسلامی و تاریخ علم در اسلام است، اما محض در مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی نیست و آثار چندانی در این ارتباط ندارد. اثر کوچک و ناشناخته حاکم به مثابه فیلسوف: تفسیر جدید از اندیشه فارابی (Daiber, ۱۹۸۶) و به ویژه فصل طولانی «فلسفه سیاسی» (Daiber, ۱۹۹۶: ۸۴۱-۸۸۵) ایشان در مجموعه تاریخ فلسفه اسلامی مرتبط با موضوع رساله است.

میریام گالستون «Miriam Galston» (۱۹۴۶) نیز یکی از شاگردان برجسته محسن مهدی است که مباحثی تخصصی در زمینه فلسفه سیاسی اسلامی به ویژه فلسفه سیاسی فارابی منتشر کرده است. گالستون پس از اخذ مدرک کارشناسی از دانشگاه کرنل (Cornell University) و دانشنامه دکتری علوم سیاسی را از دانشگاه شیکاگو (University of Chicago) و دانشنامه دکتری حقوق را از دانشگاه ییل (Yale University) دریافت کرد. گالستون از سال ۱۹۹۰ عضو هیئت علمی دانشکده حقوق دانشگاه جرج واشنگتن می‌باشد. عمده فعالیت فعلی خانم گالستون در موضوعات حقوقی است و از این جهت مقالات و تحقیقاتی در زمینه نظریه حقوقی، تاریخ اندیشه‌های حقوقی، مسائل سیاست‌گذاری عمومی گردآوری کرده است. پیش از این، در دانشگاه شیکاگو در زمینه فلسفه اسلامی تخصص گرفت و به شغل معلمی و نگارش درباره فلسفه یونان، فلسفه اسلامی و یهودی، فلسفه سیاسی اسلامی و یهودی پرداخت. مهم‌ترین اثر گالستون کتاب سیاست و فضیلت: فلسفه سیاسی فارابی است که در سال ۱۹۹۰ منتشر شد. پیش از این مقاله «بررسی مجدد نوافلاطون‌گرایی فارابی» را در سال ۱۹۷۷ منتشر کرد که ویرایش آن در کتاب مذکور نیز آمده است و همچنین مقاله «واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی در فلسفه سیاسی ابن‌سینا» را در سال ۱۹۷۹ منتشر کرد. خانم گالستون در دومین جشنواره بین‌المللی فارابی به خاطر نگارش کتاب سیاست و فضیلت: فلسفه سیاسی فارابی به تهران آمد و جایزه ویژه جشنواره را دریافت کرد. شایان ذکر است، معرفی کتاب مذکور نخستین بار در سال ۱۳۸۴ توسط نگارنده مقاله در وبلاگ فلسفه سیاسی منتشر شد (<http://rezvani.blogfa.com>) و متن کامل آن در جشنواره به عنوان معرفی اثر، قرائت و سپس در سایت رسمی جشنواره منتشر شد (<http://www.farabiaward.ir>). این کتاب در سال ۱۳۸۶ به زبان فارسی ترجمه و منتشر شد (گالستون، ۱۳۸۶).

لیور لیمن «Oliver Leaman» (۱۹۵۰) از جمله نویسندگانی است که به صورت انتقادی به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداخته است. لیمن دکتری خود را در سال ۱۹۷۹ از دانشگاه

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورت‌بندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

کمبریج اخذ کرد. وی پس از مدتی که استاد فلسفه دانشگاه جان مورز لیورپول انگلستان بود، از سال ۲۰۰۰ استاد فلسفه دانشگاه کنتاکی است. لیمن علاوه بر تخصص در فلسفه یهودی و فلسفه شرقی، علاقه‌مند به مطالعه فلسفه اسلامی است و آثاری نیز در این زمینه منتشر کرده است: در آمدی بر فلسفه اسلامی دوره میانه (۱۹۸۵) (Leaman, ۲۰۰۱)، ابن رشد و فلسفه او (۱۹۸۸) (Oliver Leaman, ۱۹۹۷)، تاریخ فلسفه اسلامی (۱۹۹۶)، مقدمه‌ای کوتاه بر فلسفه اسلامی (۱۹۹۹)، در آمدی بر فلسفه اسلامی کلاسیک (۲۰۰۱) (Leaman, ۲۰۰۲)، در آمدی بر زیبایی‌شناسی اسلامی (۲۰۰۴) و دانشنامه زندگی‌نامه‌ای فلسفه اسلامی (۲۰۰۶) از جمله این آثار هستند. از لیمن مقالات کوتاه و بلندی در دانشنامه‌ها، مجموعه‌ها و مجلات علمی به چاپ رسیده است. مقاله «آیا تفسیر فلسفه اسلامی مبتنی بر یک اشتباه است؟» (۱۹۸۰) و مقاله «تداوم در فلسفه سیاسی اسلامی» (۱۹۹۸)، دو مقاله مهم لیمن است که به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی می‌پردازد.

جاشوا پرنز «Joshua Parens» (۱۹۶۱) یکی از جوان‌ترین و متخصص‌ترین اندیشمندان غربی است که در حال حاضر به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی می‌پردازد. پرنز متخصص متافیزیک، فلسفه سیاسی، فلسفه سیاسی اسلامی و یهودی، فلسفه مدرن و اسپینوزاست. مدرک کارشناسی را در سال ۱۹۸۴ از کالج سنت جان گرفت. کارشناسی ارشد را در سال ۱۹۸۸ از دانشگاه شیکاگو دریافت کرد و دانشنامه دکتری خود را نیز در سال ۱۹۹۲ از دانشگاه شیکاگو گرفت. وی هم‌اکنون استاد دانشگاه دالاس آمریکا «University of Dallas» است. مهم‌ترین آثار پرنز دو کتاب متافیزیک به مثابه خطابه: تلخیص النوامیس فارابی (۱۹۹۵) و فلسفه‌ای اسلامی درباره ادیان فاضله: معرفی فارابی (۲۰۰۶) است.

دانیل ایچ. فرانک «Daniel H. Frank» (۱۹۵۰) فیلسوف و متخصص مطالعات یهودی، مسیحی و اسلامی است. در سال ۱۹۷۳ در حد کارشناسی در دانشگاه برکلی کالیفرنیا تحصیل کرد، سپس در سال ۱۹۷۵ کارشناسی و در سال ۱۹۸۲ کارشناسی ارشد خود را در دانشگاه کمبریج گذراند و در سال ۱۹۸۲ دکتری خود را از دانشگاه پیتسبرگ «Pittsburgh University» اخذ کرد. فرانک از سال ۲۰۰۵ تاکنون استاد فلسفه دانشگاه پردو «Purdue University» است. وی از سال ۱۹۹۷ تا سال ۲۰۰۵ استاد فلسفه دانشگاه کنتاکی «Kentucky University» است. از سال ۱۹۸۷ تا سال ۱۹۹۷ دانشیار فلسفه دانشگاه کنتاکی و از سال ۱۹۸۱ تا سال ۱۹۸۷ استادیار فلسفه دانشگاه کنتاکی بود. فرانک متخصص فلسفه کلاسیک، فلسفه اسلامی و یهودی میانه، تاریخ فلسفه سیاسی و اخلاق است. عمده آثار فرانک درباره تاریخ فلسفه یهودی و به ویژه ابن‌میمون است. مهم‌ترین اثر فلسفه سیاسی اسلامی ایشان، مقاله «فلسفه سیاسی در اسلام کلاسیک» است که در سال ۱۹۹۸ در دانشنامه فلسفه راتلیج منتشر شد. پیش از این در سال ۱۹۹۶ یک فصل از فصول مجموعه تاریخ فلسفه اسلامی

با عنوان «اخلاق» توسط ایشان نگارش شده است که در این فصل نیز وی به مباحث فلسفه سیاسی اسلامی می‌پردازد (فرانک، ۱۳۸۸).

آنتونی بلک «Antony Black» (۱۹۳۶) از جمله مورخان اندیشه سیاسی است که در دهه اخیر به مطالعه اندیشه سیاسی اسلامی و به صورت پراکنده فلسفه سیاسی اسلامی علاقه‌مند شد. بلک در لیدز «Leeds» متولد شد و در مدرسه شورزبری «Shrewsbury School» و کالج کینگ «King's College» تحصیل کرد. مدرک کارشناسی خود را در سال ۱۹۶۰ و دانشنامهٔ دکترای خود را در سال ۱۹۶۷ از دانشگاه کمبریج گرفت. علاقه پژوهشی وی تاریخ اندیشه سیاسی از منظر مقایسه‌ای و جهانی است. بلک استاد تاریخ اندیشه سیاسی گروه سیاست دانشگاه داندی «University of Dundee» بود و هم‌اکنون استاد بازنشسته تاریخ اندیشه سیاسی در مدرسه علوم انسانی دانشگاه داندی است. بلک درباره اندیشه سیاسی و نظریه‌های جامعه دوره میانه و دوره مدرن اروپا مطالعه کرد و این اواخر به مطالعه اندیشه سیاسی اسلامی پرداخت و مقایسه‌ای میان بسط اندیشه سیاسی در سرزمین‌های غربی و اسلامی انجام داد. مهم‌ترین آثار علمی منتشر شده بلک عبارت‌اند از: تاریخ جهانی اندیشه سیاسی باستانی (۲۰۰۹)، غرب و اسلام: دین و اندیشه سیاسی در تاریخ جهانی (۲۰۰۸)، کلیسا، دولت و جامعه: دورنمای تاریخی و مقایسه‌ای (۲۰۰۳)، سازمان و دولت: اندیشه سیاسی اروپایی از قرن دوازدهم تا امروز (۲۰۰۲)، تاریخ اندیشه سیاسی اسلامی از پیامبر تا امروز (۲۰۰۱)، اندیشه سیاسی در اروپا، ۱۲۵۰-۱۴۵۰ (۱۹۹۲) و مقاله «اسلام کلاسیک و اروپای میانه: مقایسه فلسفه‌ها و فرهنگ‌های سیاسی» (۱۹۹۳). بلک هم‌اکنون در حال نگارش کتاب تاریخ اندیشه سیاسی جهانی است که متضمن یک دورنمای مقایسه‌ای و جهانی است که از تحول انسان هوشمند، جوامع ماقبل تاریخ و تمدن‌های اولیه مصر، بین‌النهرین، هند، چین، یونان و روم آغاز می‌شود؛ سپس با ظهور اسلام و بسط اندیشه سیاسی در اروپا، چین و هند تا دوران مدرن ادامه می‌یابد؛ و سرانجام با تأثیرات متقابل اندیشه سیاسی اروپایی و غیراروپایی در دوران اخیر و بسط ایدئولوژی سیاسی در ایالات متحده آمریکا به پایان می‌رسد. این کتاب قرار است به زودی از سوی انتشارات دانشگاه آکسفورد منتشر شود. علاوه بر این، وی مشغول ویرایش دوم کتاب تاریخ اندیشه سیاسی اسلامی از عصر پیامبر تا امروز نیز است.

دیمیتری گوتاس «Dimitri Gutas» (۱۹۴۵)، نیز همانند لیور لیمن از جمله نویسندگانی است که به صورت انتقادی به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداخته است. وی استاد عربی دانشگاه ییل «Yale University» و متخصص سنت عقلائی در تمدن اسلامی است. مطالعات خود را در دانشگاه ییل در زمینه ادبیات کلاسیک، تاریخ ادیان، مطالعات عربی و اسلامی تکمیل کرد و دکترای خود را در همین دانشگاه در سال ۱۹۷۴ اخذ کرد. گوتاس به طور ویژه به فهم اشکال متعدد عربی کلاسیک و انتقال آثار علمی و فلسفی یونانی به جهان

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

اسلامی می‌پردازد. از جمله آثار علمی وی عبارت‌اند از: ادبیات عقلانی یونانی در سنت عربی (۱۹۷۵)، ابن‌سینا و سنت ارسطویی (۱۹۸۸)، واژگان یونانی و عربی (۱۹۹۲) (Gutas, ۱۹۹۷) و تفکر یونانی، فرهنگ عربی (۱۹۹۸). مهم‌ترین اثر وی که درباره مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی است مقاله «مطالعه فلسفه عربی در قرن بیستم: مقاله‌ای درباره تاریخ‌شناسی فلسفه عربی» می‌باشد که در سال ۲۰۰۲ منتشر شد و بر اساس آن تاکنون مقالات و رسائل متعددی نوشته شده است.

پاتریشا کرون «Patricia Crone» (۱۹۴۵) محقق، نویسنده و مورخ دانمارکی تاریخ اسلامی و عربی است که مطالعه توصیفی درباره فلسفه سیاسی اسلامی انجام داده است. کرون تحصیلات پیش‌دانشگاهی و دانشگاهی را در دانشگاه لندن گذراند و دکتری خود را در سال ۱۹۷۴ از مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی گرفت. وی در دانشگاه‌های لندن، آکسفورد، کمبریج و پرینستون به تدریس و تحقیق درباره مطالعات اسلامی پرداخت و هم‌اکنون استاد تاریخ اسلامی موسسه آموزش عالی پرینستون است. مهم‌ترین اثر اندیشه سیاسی کرون حکومت خدای، حکومت و اسلام: شش قرن اندیشه سیاسی اسلامی میانه است که در سال ۲۰۰۴ منتشر شد. این کتاب مجدداً در سال ۲۰۰۵ با عنوان اندیشه سیاسی اسلامی میانه منتشر شد که اولی از سوی انتشارات دانشگاه کلمبیا و دومی با اندک ویرایش از سوی انتشارات دانشگاه ادینبورا منتشر گردید. یکی دیگر از آثار کرون، کتاب از قبایل عربی تا امپراطوری اسلامی (Crone, ۲۰۰۸) است که البته هیچ‌گونه بحثی درباره فلسفه سیاسی اسلامی ندارد. تمام مباحث آن با نگاهی تاریخی به تحول سپاه، دولت و جامعه در بخشی از تمدن اسلامی می‌پردازد.

نلی لحدو «Nelly Lahoud» (۱۹۷۲)، آخرین محققی است که مطالعه موردی درباره فلسفه سیاسی اسلامی داشته است. لحدو در شهر بیروت لبنان متولد شد و در حال حاضر استاد نظریه سیاسی و اندیشه سیاسی اسلامی در کالج گوچر «Goucher College» ایالات متحده آمریکاست. وی مدرک کارشناسی خود را از دانشگاه موناخ «Monash University» در رشته سیاست، دین و الهیات اخذ کرد و دکتری خود را در سال ۲۰۰۲ در مدرسه پژوهشی علوم اجتماعی وابسته به دانشگاه ملی استرالیا به پایان رساند. لحدو در سال ۲۰۰۳ بورسیه فوق دکتری کالج سنت جان دانشگاه کمبریج انگلستان بود و در سال ۲۰۰۵ بورسیه را کفلر در زمینه مطالعات اسلامی در کتابخانه کنگره بود. لحدو در زمینه اندیشه سیاسی کلاسیک، مدرن، معاصر و اسلامی تدریس می‌کند و علاقه پژوهشی وی در حوزه اندیشه سیاسی اسلامی کلاسیک و معاصر است. دو کتاب اندیشه سیاسی در اسلام: مطالعه‌ای در مرزهای فکری (۲۰۰۵) و اسلام در سیاست جهانی (۲۰۰۵) مهم‌ترین آثار منتشره لحدو است. وی در حال نگارش اثری دیگر درباره گذشته و حال جهادگرایی و رادیکالیسم در سنت اسلامی «Past

صور تبندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب

صور تبندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی مکمل تاریخ مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی است. تاریخ مطالعه مذکور، صرفاً به سیر تاریخی به لحاظ زمانی و بر اساس منابع منتشر شده پرداخت، در حالی که صور تبندی مطالعه مذکور، صرف نظر از سیر تاریخی، به منطقی اشاره دارد که می تواند مطالعات مشابه را در دسته بندی خاصی قرار دهد.

مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب را می توان به گونه های مختلف صور تبندی و بررسی کرد. برای نمونه گاهی می توان این مطالعه را بر اساس مباحث و مسائل مورد بحث صور تبندی و بررسی کرد. در این صورت، مباحثی مانند مطالعه آثار فلسفه سیاسی اسلامی، مطالعه مفاهیم فلسفه سیاسی اسلامی، مطالعه مسائل فلسفه سیاسی اسلامی، مطالعه تاریخ فلسفه سیاسی اسلامی و مطالعه تطبیقی فلسفه سیاسی اسلامی می تواند مورد بحث باشد. گاهی می توان مطالعه مذکور را بر اساس انگیزه اندیشمندان غربی صور تبندی و مورد بحث قرار داد. در این صورت، مباحثی مانند انگیزه شناختی؛ شناخت فلسفه های سیاسی متعدد، انگیزه چالشی؛ به چالش کشاندن اندیشه مدرن غربی؛ انگیزه تفریحی؛ مطالعه تفریحی فلسفه سیاسی اسلامی، و انگیزه طریقی؛ کمک به فهم بهتر فیلسوفان سیاسی دوره میانه می تواند مورد بحث باشد. گاهی هم می توان بر اساس محدوده و قلمرو مطالعه آن را صور تبندی کرد. در این صورت، مواردی مانند مطالعه به لحاظ تاریخی، مطالعه به لحاظ فیلسوفان و مطالعه به لحاظ موضوعات می تواند مورد بحث باشد.

برای نمونه می توان به صور تبندی که درباره مطالعه فلسفه اسلامی در غرب صورت گرفته است اشاره داشت. برخی از متفکران غربی همانند اولریخ رادولف مطالعه فلسفه اسلامی در غرب را در سه مرحله مورد بررسی قرار می دهند. در مرحله اول، مطالعه فلسفه اسلامی به منظور رد آن صورت گرفته است؛ در مرحله دوم، مطالعه فلسفه اسلامی ابزاری برای فهم بیشتر متفکران غربی است. برای مثال با مطالعه فلسفه اسلامی می توان میزان استفاده و تأثیر پذیری توماس آکویناس از این فلسفه را فهمید. بنابراین تمام کردن مباحث با این رشد به خاطر آن است که برای فهم متفکران غربی تا اینجا بسنده است؛ در مرحله سوم، مطالعه و فهم فلسفه اسلامی از آن جهت است که دارای اصالت است (Rudolph, 2004). برخی دیگر همانند چارلز باترورث مطالعه فلسفه اسلامی در غرب را به هفت صورت: ۱. مطالعه نویسندگان خاص؛ ۲. بازیابی آثار نویسندگان؛ ۳. مطالعه موضوعات کلی؛ ۴. کتاب شناسی و نسخه شناسی؛ ۵. اصطلاح شناسی؛ ۶. مطالعه تاریخی؛ ۷. مطالعه تطبیقی (Butterworth, 1988) در حالی که صور تبندی رادولف بر اساس انگیزه مطالعه می باشد، باترورث مطالعه فلسفه اسلامی در غرب

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صور تبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

را بر اساس نوع مطالعه صورتبندی می‌کند.

اما به نظر می‌رسد صورتبندی که می‌تواند به نوعی جامع گونه‌های مختلف باشد و خواننده را به فهم بهتری هدایت کند، صورتبندی بر اساس رهیافت‌های مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی باشد، چرا که این نوع صورتبندی برای آثار رساله‌ای و پژوهشی مناسب‌تر از صورتبندی است که عمدتاً برای کارهای دانشنامه‌ای است؛ از این رو با مطالعه مستقیم منابع غربی و به شیوه استقرایی می‌توان مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب را در چهار رهیافت تاریخی، تفسیری، انتقادی و توصیفی صورتبندی و مورد بررسی قرار داد.

«رهیافت تاریخی» رهیافتی است که اصالتی برای فلسفه سیاسی اسلامی قائل نیست. بر اساس این رهیافت اهمیت و ارزش مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی صرفاً تاریخی است، بدین معنا که هرچند این فلسفه برای اندیشه امروزی کاربرد ندارد، اما از آنجا که در ظرف تاریخی وجود داشته است، مطالعه آن به عنوان امری باستانی و تاریخی مناسب است. این رهیافت با تأثیرپذیری از فلسفه اسکولاستیک مسیحی و الگوهای مدرن غربی، فلسفه سیاسی اسلامی را امری تقلیدی می‌داند که فیلسوفان سیاسی اسلامی تحت تأثیر آموزه‌های یونانی به آن پرداختند. مطالعه اندیشمندانی همچون تی. جی. دبور، ریچارد والزر، اروین روزنتال و دانیل فرانک را می‌توان در رهیافت تاریخی مورد بررسی قرار داد.

«رهیافت تفسیری» رهیافتی است که برای فلسفه سیاسی اسلامی اصالت قائل است. بر اساس این رهیافت، اهمیت و ارزش مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی فلسفی است، بدین معنا که مطالعه آن می‌تواند تفسیر جدیدی ارائه دهد که برای حل بحران‌های فکری امروزی مناسب و حتی ضروری است. این رهیافت با نقد فلسفه اسکولاستیک مسیحی و الگوهای مدرن غربی و همچنین با بهره‌گیری از متون و منابع اصلی، فلسفه سیاسی اسلامی را امری اصیل می‌داند که فیلسوفان سیاسی اسلامی با استدلال و انتخاب به هماهنگی میان آموزه‌های افلاطونی و آموزه‌های اسلامی پرداختند. مطالعه اندیشمندانی همچون لئو اشتراوس، هانری کربن، محسن مهدی، فوزی نجار، چارلز باترورث، میریام گالستون و جاشوا پرنز را می‌توان در رهیافت تفسیری مورد بررسی قرار داد.

«رهیافت انتقادی» رهیافتی است که با نقد رهیافت تفسیری به دنبال تبیین جدیدی از فلسفه سیاسی اسلامی است. بر اساس این رهیافت برای فهم درست فلسفه سیاسی اسلامی باید ذهن خود را از نوع مطالعه رهیافت تفسیری خارج کرد و به بازخوانی مجدد این فلسفه پرداخت. این رهیافت هرگونه تأثیرپذیری فلسفه سیاسی اسلامی از آموزه‌های اسلامی را نفی می‌کند و بنابراین یا به ترجیح عنوان «فلسفه غربی» به جای «فلسفه اسلامی» می‌رسد و یا اسلامی بودن آن را صرفاً بر اساس موقعیت و شرایط جغرافیایی و تمدنی در نظر می‌گیرد که در هر دو صورت نتیجه این رهیافت آن است که فلسفه سیاسی مسلمانان «اسلامی» نیست. مطالعه

اندیشمندانی همچون الیور لیمن و دیمیتری گوتاس را می‌توان در رهیافت انتقادی مورد بررسی قرار داد.

«رهیافت توصیفی» رهیافتی است که بدون اتخاذ موضعی خاص به توصیف فلسفه سیاسی اسلامی می‌پردازد. براساس این رهیافت برای شناخت فلسفه سیاسی اسلامی می‌توان به آثاری که درباره این فلسفه نگاشته شده‌اند مراجعه کرد. این رهیافت عمدتاً با استفاده از منابع متعدد دست دوم و بدون توجه به تفاوت رهیافت‌های مطالعاتی به توصیف فلسفه سیاسی اسلامی دست می‌زند. همین امر باعث گردیده که نوعاً مطالعه رهیافت توصیفی دارای ناهماهنگی‌ها و تناقضات روشی و محتوایی باشد. مطالعه اندیشمندانی همچون ان لمبتون، هانس دایبر، آنتونی بلک، پاتریشا کرون و نلی لحدود را می‌توان در رهیافت توصیفی مورد بررسی قرار داد.

نتیجه‌گیری

پس از تبیین تاریخ و صورت‌بندی مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب، می‌توان با نگاهی روشن به بررسی رهیافت‌های چهارگانه تاریخی، تفسیری، انتقادی و توصیفی پرداخت. هر یک از رهیافت‌های مذکور را می‌توان هم از منظر معرفتی و هم از منظر استفاده از منابع اصلی مورد بررسی قرار داد. به لحاظ معرفتی، فهم فلسفه سیاسی اسلامی بستگی به میزان فهم ماهیت فلسفه سیاسی، آموزه‌های یونانی، آموزه‌های اسلامی و پیوند میان این سه شاخصه دارد. اندیشمندانی که توانستند ضمن فهم درست شاخصه‌های مذکور، پیوند مناسبی میان آنها برقرار نمایند، توفیق بیشتری در فهم و بسط فلسفه سیاسی اسلامی نسبت به اندیشمندانی دارند که صرفاً بر اساس پیش‌فرض‌ها و الگوهای مرسوم و یا به صورت توصیفی و تفننی به مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی پرداخته‌اند. در حالی که برخی از اندیشمندان غربی، فلسفه سیاسی اسلامی را پاسخی برای بحران‌های فکری جامعه غربی می‌دانند، برخی دیگر صرفاً از منظر تاریخی و دانشی در جهت بسط این دانش اسلامی در محافل علمی غرب می‌باشند. علاوه بر این، معمولاً آن دسته از اندیشمندانی که به صورت مستقیم به منابع اصلی فیلسوفان سیاسی اسلامی مراجعه کرده‌اند، تصویر و فهم مناسب‌تری نسبت به آن دسته دارند که صرفاً به منابع ترجمه‌ای یا دست دوم مراجعه کرده‌اند.

پی‌نوشت‌ها

۱. در خصوص آغاز مطالعه فلسفه سیاسی اسلامی در غرب، علاوه بر اینکه نگارنده مقاله حاضر به آن رسیده است، روزنتال، مهدی و باترورث نیز این مطلب را تأیید و تصریح می‌کنند.
(Rosenthal, 1968: 10; Mahdi, 2001: 5; Butterworth, 1992: 1)

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورت‌بندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

۲. در معرفی زندگی علمی محسن مهدی، علاوه بر شناخت و اطلاعات شخصی، به طور ویژه از آثار چارلز باترورث و جاشوا پرنز استفاده شده است.

(Butterworth, (Ed.), *The Political Aspects of Islamic Philosophy: 7-8 and* (2008): 139–142; Parens, 2008: 227)

منابع:

۳. ان ک. س. لمبتون، سیری در تاریخ ایران بعد از اسلام، ترجمه یعقوب آژند، امیر کبیر، ص ۵، ۱۳۶۳.
۴. دانیل ایچ. فرانک، «اخلاق»، ترجمه مسعود صادقی علی آبادی، تاریخ فلسفه اسلامی، زیر نظر سید حسین نصر و الیور لیمن، انتشارات حکمت، جلد چهارم، ۱۳۸۸، (صص. ۲۸۷-۳۰۲)
۱. روزنتال، اروین آی. جی، اندیشه سیاسی اسلام در سده‌های میانه، ترجمه علی اردستانی، نشر قومس، ۱۳۸۷.
۲. میریام گالستون، سیاست و فضیلت: فلسفه سیاسی فارابی، ترجمه حاتم قادری، نشر بقعه، ۱۳۸۶.
۳. هانری کوربن، تاریخ فلسفه اسلامی، ترجمه سید جواد طباطبایی، تهران، انتشارات کویر، ۱۳۷۳.
4. Rosenthal, Erwin I. J, *Political Thought in Medieval Islam: An Introductory Outline*, Cambridge University Press, Reprinted with Corrections, 1968.
5. Mahdi, Muhsin, *Alfarabi and the Foundation of Islamic Political Philosophy*, University of Chicago Press, 2001.
6. Butterworth, Charles E., Ed., *The Political Aspects of Islamic Philosophy; Essays in Honor of Muhsin S. Mahdi*, Harvard University Press, 1992.
7. De Boer, T. J., *The History of Philosophy in Islam*, Translated by E. R. Jones, London: Luzac & Co, 1903.
8. De Boer, T. J., *Geschichte der Philosophie im Islam*, Stuttgart: F. Frommans Verlag, 1901.
9. Corbin, Henry, *Histoire de la Philosophie Islamique*, Gallimard, 1964.
10. Strauss, Leo, *Philosophy and Law: Contributions to the Understanding of Maimonides and his Predecessors*, Translated by Eve Adler, Albany: State University of New York Press, 1995.
11. Strauss, Leo, *On Tyranny, Including the Strauss-Kojève Correspondence*, Edited by Victor Gourevitch and Michael S. Roth, University of Chicago Press, 2000.
12. Strauss, Leo, *Persecution and the Art of Writing*, University of Chicago

Press, 1988.

13. Strauss, Leo, *Natural Right and History*, University of Chicago Press, 1950.

14. Strauss, Leo, *What is Political Philosophy? And other Studies*, University of Chicago Press, 1988.

15. Strauss, Leo, and Joseph Cropsey, Eds., *History of Political Philosophy*, University of Chicago Press, Third Edition, 1987.

16. Strauss, Leo, *The City and Man*, University of Chicago Press, 1964.

17. Strauss, Leo, *Liberalism Ancient and Modern*, Foreword by Allan Bloom, University of Chicago Press, 1995.

18. Strauss, Leo, *Studies in Platonic Political Philosophy*, with an Introduction by Thomas L. Pangle, University of Chicago Press, 1983.

19. Strauss, Leo, *An Introduction to Political Philosophy, Ten Essays*, Edited with an Introduction by Hilail Gildin, Detroit: Wayne State University Press, 1989 s.

20. Strauss, Leo, *The Rebirth of Classical Political Rationalism, An Introduction to the Thought of Leo Strauss: Essays and Lectures*, Selected and Introduced by Thomas L. Pangle, University of Chicago Press, 1989.

21. Strauss, Leo, *Faith and Political Philosophy, The Correspondence between Leo Strauss and Eric Voegelin*, Translated and Edited by Peter Emberley and Barry Cooper, University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press, 1993.

۲۲. برای مشاهده فهرست آثار اشتراوس رک: محسن رضوانی، *لئو اشتراوس و فلسفه سیاسی اسلامی*، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ص ۱۹۸-۲۰۱، ۱۳۸۵.

23. Strauss, Leo, "Quelques Remarques sur la Science Politique de Maïmonide et de Farabi", *Revue des Etudes Juives* 100: 1-37, 1936.

24. Strauss, Leo, "Eine Vermisste Schrift Farabis", *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 80: 96-106, 1936.

25. Strauss, Leo, "How to Begin to Study Medieval Philosophy", *The Rebirth of Classical Political Rationalism: an introduction to the thought of Leo Strauss: essays and lectures selected and introduced by Thomas L. Pangle*, University of Chicago Press, (pp. 207- 226), 1989

26. Strauss, Leo, "Farabi's Plato", In Louis Ginzberg Jubilee Volume, New York: American Academy for Jewish Research, pp. 357-393, 1945. (Reprinted in abridged and modified form as the Introduction to *Persecution and The Art of Writing*, 1952)

- سال اول
- شماره اول
- تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

27. Strauss, Leo, "How Farabi Read Plato's Laws", In *Mélanges Louis Massignon*, Damascus: Institut Français de Damas, vol. 3: 319-44, 1957. (Reprinted in *What Is Political Philosophy?*, 1959)
28. Walzer, Richard, *Greek into Arabic: Essays on Islamic Philosophy*, Harvard University Press, 1962.
29. Walzer, Richard, "The Rise of Islamic Philosophy", *Oriens*, Vol. 3. No. 1., p. 1-19, 1950.
30. Walzer, Richard, "Aspects of Islamic Political Thought: Al-Fārābī and Ibn Xaldūn", *Oriens*, Vol. 16, p. 40-60, 1963.
31. Al-Farabi, Abu Nasr, *On the Perfect State*, Revised Text with Introduction, Translation and Commentary by Richard Walzer, *Great Books of Islamic World*, Revised Edition, 1998.
32. Stern, S. M., Albert Hourani and Vivian Brown, Eds., *Islamic Philosophy and The Classical Tradition; Essays Presented by His Friends and Pupils to Richard Walzer on His Seventieth Birthday*, University of South Carolina Press, 1973.
33. "Erwin Isak Jakob Rosenthal"
34. Rosenthal, Erwin I. J., *Islam in the Modern National State*, Cambridge University Press, 1965.
35. Rosenthal, Erwin I. J., *Judaism and Islam*, Thomas Yoseloff, 1961.
36. "Henry Corbin"
37. برای آشنایی با زندگی و آثار علمی هانری کرین، ر.ک. سید حسین نصر، «زندگی و آثار و افکار استاد هانری کرین»، یادیه از هانری کرین: مجموعه‌ای از مقالات درباره‌ی هانری کرین به انضمام دو گفتگو با وی، گردآوری و تدوین: شهرام پازوکی، تهران، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ص ۱۱-۱۸، ۱۳۸۲.
38. Mahdi, Muhsin, *Ibn Khaldun's Philosophy of History: A Study in the Philosophical Foundation of the Science of Culture*, George Allen & Unwin Ltd, 1957.
39. Butterworth, Charles E., Ed., *The Political Aspects of Islamic Philosophy*, op. Cit., pp.7-8.
40. Butterworth, Charles E., "In Memoriam: Muhsin Sayyid Mahdi (1926-2007)", *Arabic Sciences and Philosophy*, vol. 18, pp. 139-142, 2008.
41. Parens, Joshua, "In Memoriam: Muhsin Sayyid Mahdi", *PS, Political Science & Politics*, 41, 1. Academic Research Library, p. 227, 2008.
42. Lerner, Ralph, and Muhsin Mahdi, Eds., *Medieval Political Philosophy: A*

Source Book, Cornell University Press, 1993.

43. Mahdi, Muhsin, "Alfarabi on Philosophy and Religion", in *Islamic Philosophy and Theology*, Edited by Ian Richard Netton, Routledge, V. 2, pp. 108-125, 2007. (Source: *Philosophical Forum* 4(1) (1972): 5-25)
44. Mahdi, Muhsin, *The Political Orientation of Islamic Philosophy*, Center for Contemporary Arab Studies, Georgetown University, 1982.
45. Mahdi, Muhsin S., "Orientalism and the Study of Islamic Philosophy", *Journal of Islamic Studies*, 1: 73-98, 1990.

۴۶. برای مطالعه بیشتر درباره فوزی نجار رک:

<http://www.islamonline.net/livedialogue/english/Guestcv.asp?hGuestID=3SqrXo#ixzz0hzs6j5XO>

47. Najjar, Fauzi M., "Fārābī's Political Philosophy and shī'ism", *Studia Islamica*, No. 14, pp. 57-72, 1961.

۴۸. فوزی م. نجار، «سیاست در فلسفه سیاسی اسلامی»، ترجمه فرهنگ رجایی، معارف، دوره چهارم، شماره ۳، آذر-اسفند، ص ۶۸-۹۲، ۱۳۶۶.

49. Najjar, Fauzi M., "Democracy in Islamic Political Philosophy", *Studia Islamica*, No. 51, pp. 107-122, 1980.

50. Najjar, Fauzi M., "Al-Farabi's Harmonization of Plato's and Aristotle's Philosophy", *The Muslim World*, Volume 94, January, pp. 29-44, 2004.

51. Adamson, Peter, and Richard C. Taylor, Eds., *The Cambridge Companion to Arabic Philosophy*, Cambridge University Press, p. ix, 2005.

52. Alfarabi, (2005), *The Political Writings: "Selected Aphorisms" and Other Texts*, edited and translated with an introduction by Charles E. Butterworth, Cornell University Press, 2001. (Reprinted with Foreword by S. Nomanul Haq, *Studies in Islamic Philosophy*, Oxford University Press).

53. . Charles E. Butterworth, *Between the State and Islam*, with I. William Zartman and others, Cambridge University Press, 2001.

54. . Charles E. Butterworth, *The Introduction of Arabic Philosophy into Europe*, with Blake A. Kessel and others, Leiden: E. J. Brill, 1994.

55. . Charles E. Butterworth, Ed., *The Political Aspects of Islamic Philosophy*, op. cit.

۵۶. باترورث عمدۀ شروع این‌رشد بر آثار ارسطو را به زبان انگلیسی ترجمه کرده‌اند که به دلیل تعداد زیاد آن و عدم ارتباط با موضوع رساله، از ذکر مشخصات آن صرف نظر شده است.

57. . Charles E. Butterworth, *Essays on Islamic Political Philosophy*, Global Academic, 1999.

• سال اول
• شماره اول
• تابستان ۹۲

تاریخ و صورت‌بندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

۵۸. (متأسفانه علی‌رغم تلاش فراوان امکان دسترسی به این کتاب فراهم نشد)

59. . Charles E. Butterworth, "Philosophy of Law in Medieval Judaism and Islam" in A Treatise of Legal Philosophy and General Jurisprudence, Volume 6: A History of the Philosophy of Law from the Ancient Greeks to the Scholastics, ed. Fred J. Miller, Jr. and Carrie-Ann Biondi (Dordrecht: Springer, 2007), pp. 219-250.
60. . Charles E. Butterworth, "Alfarabi's Plato: A Tale of Two Cities" in The Political Identity of the West: Platonism in the Dialogue of Cultures, ed. Marcel van Ackeren and Orrin Finn Summerell (Frankfurt: Peter Lang, 2007), pp. 55-76.
61. . Charles E. Butterworth, "Averroes on Law and Political Well-Being" in Enlightening Revolutions: Essays in Honor of Ralph Lerner, edited by Svetozar Minkov, with Stéphane Douard (Lanham, MD: Lexington Books, 2006), pp. 23-30.
62. . Charles E. Butterworth, "Ethical and Political Philosophy" in The Cambridge Companion to Arabic Philosophy, ed. Richard C. Taylor and Peter A. Adamson (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), pp. 266-286.
63. . Charles E. Butterworth, "The Political Teaching of Avicenna", Topoi 19 (2000), pp. 35-44.
64. . Charles E. Butterworth, "Democracy and Islam" in Middle East Affairs Journal, 2/2-3 (Winter-Spring, 1995), pp. 56-69.
65. . Charles E. Butterworth, "What is Political Averroism?" in Averroismus im Mittelalter und in der Renaissance, ed. Friedrich Niewöhner and Loris Sturlese (Zurich: Spur, 1994), 239-250.
66. . Charles E. Butterworth, "Translation and Philosophy: The Case of Averroes' Commentaries", International Journal of Middle East Studies, Vol. 26, No. 1. (Feb., 1994), pp. 19-35.
67. . Charles E. Butterworth, "The Political Teaching of Averroes" in Arabic Sciences and Philosophy, 2/2 (1992), 187-202.
68. . Charles E. Butterworth "Political Islam: The Origins", Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 524, Political Islam. (Nov., 1992), pp. 26-37.
69. . Charles E. Butterworth, "The Study of Arabic Philosophy Today" In Arabic Philosophy and the West: Continuity and Interaction, Edited by

Thérèse-Anne Druart, Washington, D. C.: Center for Contemporary Arab Studies, Georgetown University, 1988. (pp. 55–140)

70. . Charles E. Butterworth, “Medieval Islamic Philosophy and the Virtue of Ethics”, *Arabica*, Vol. 34, No. 2. (Jul., 1987), pp. 221-250.
71. . Charles E. Butterworth, “State and Authority in Arabic Political Thought” in *The Foundations of the Arab State*, ed. Ghassan Salame (London: Croom Helm, 1987), pp. 91-111.
72. . Charles E. Butterworth, “Ethics and Classical Islamic Philosophy: A Study of Averroes’ Commentary on Plato’s Republic,” in *Ethics in Islam*, Ninth Giorgio Levi Della Vida Biennial Conference, ed. Richard G. Hovannisian (Malibu: Undena, 1985), pp. 17-45.
73. . Charles E. Butterworth, “Ethics in Medieval Islamic Philosophy,” in *The Journal of Religious Ethics*, 11 (1983), pp. 224-239.
74. . Charles E. Butterworth, “Prudence versus Legitimacy: A Persistent Theme in Contemporary Islamic Political Thought” in *Islamic Resurgence in the Arab World*, ed. Ali Dessouki (New York: Praeger, 1982), pp. 84-114.
75. . Charles E. Butterworth, “New Light on the Political Philosophy of Averroes” in *Islamic Philosophy and Science*, ed. George F. Hourani (Albany: SUNY Press, 1975), pp. 118-127.
76. . Charles E. Butterworth, “Averroes: Politics and Opinion”, *The American Political Science Review*, Vol. 66, No. 3. (Sep., 1972), pp. 894-901)
77. . Charles E. Butterworth, “Rhetoric and Islamic Political Philosophy”, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 3, No. 2. (Apr., 1972), pp. 187-198.
78. . Ann Katharine Swynford Lambton
79. Ann K. S. Lambton, *State and Government in Medieval Islam; An Introduction to the Study of Islamic Political Theory: the Jurists*, Oxford University Press, 1981.
80. Hans Daiber
81. Johann Wolfgang Goethe-Universitat
82. Hans Daiber, *The Ruler as Philosopher: A New Interpretation of al-Farabi’s View*, Royal Netherlands Academy of Arts & Sciences, 1986.
83. Hans Daiber, “Political Philosophy”, in *History of Islamic Philosophy*, Edited by Seyyed Hossein Nasr and Oliver Leaman, Routledge, 1996. (pp. 841-885)

• سال اول
• شماره اول
• تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

84. Miriam Galston
85. Cornell University
86. University of Chicago
87. Yale University
88. Miriam Galston, *Politics and Excellence: the Political Philosophy of Alfarabi*, Princeton University Press, 1990.
89. Miriam Galston, "A Re-Examination of Al-Fārībī's Neoplatonism" *Journal of the History of Philosophy*, Volume 15, Number 1, January 1977, (pp. 13-32)
90. Miriam Galston, "Realism and Idealism in Avicenna's Political Philosophy", *The Review of Politics*, Vol. 41, No. 4 (Oct., 1979), pp. 561-577.
91. <http://rezvani.blogfa.com/post-10.aspx>
92. <http://www.farabiaward.ir/fa/module/winner/116/>
93. Oliver Leaman
94. Oliver Leaman, *An introduction to Medieval Islamic philosophy*, Cambridge University Press, Second Edition, 2001.
95. Oliver Leaman, *Averroes and his Philosophy*, Routledge & Curzon, Second Edition, 1997.
96. Seyyed Hossein Nasr & Oliver Leaman, Eds., *History of Islamic Philosophy*, Routledge, 1996.
97. Oliver Leaman, *A Brief Introduction to Islamic Philosophy*, Polity Press, 1999.
98. Oliver Leaman, *An Introduction to Classical Islamic Philosophy*, Cambridge University Press, Second Edition, 2002.
99. Oliver Leaman, *Islamic Aesthetics: An Introduction*, University of Notre Dame Press, 2004.
100. Oliver Leaman, *Biographical Encyclopedia of Islamic Philosophy*, Continuum University Press, 2006.
101. Oliver Leaman, "Does the Interpretation of Islamic Philosophy Rest on a Mistake?", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 12, No. 4. (Dec., 1980), pp. 525-538.
102. Oliver Leaman, "Continuity in Islamic Political Philosophy" *Bulletin (British Society for Middle Eastern Studies)*, Vol. 14, No. 2. (1987), pp. 147-155.
103. Joshua Parens

104. University of Dallas
105. Joshua Parens, *Metaphysics as Rhetoric; Alfarabi's Summary of Plato's "Laws"*, State University of New York Press, 1995.
106. Joshua Parens, *An Islamic Philosophy of Virtuous Religions: Introducing Alfarabi*, State University of New York Press, 2006.
107. Daniel H. Frank
108. Pittsburgh University
109. Purdue University
110. Kentucky University
111. Daniel H. Frank, "Political Philosophy in Classical Islam", *Routledge Encyclopedia of Philosophy*, London: Routledge, 1998, Volume 7, pp. 518-521.
112. Antony Black
113. Leeds
114. Shrewsbury School
115. King's College
116. University of Dundee
117. Antony Black, *A World History of Ancient Political Thought*, Oxford University Press, 2009.
118. Antony Black, *The West and Islam: Religion and Political Thought in World History*, Oxford University Press, 2008.
119. Antony Black, *Church, State and Community: Historical and Comparative Perspective*, Ashgate, Variorum, 2003.
120. Antony Black, *Guild and State: European Political Thought from the Twelfth Century to the Present*, Transaction Press, 2002.
121. Antony Black, *The History of Islamic Political Thought: from the Prophet to the Present*, Edinburgh University Press, 2001.
122. Antony Black, *Political Thought in Europe, 1250-1450*, Cambridge University Press, 1992. (reprinted 2000)
123. Antony Black, "Classical Islam and Medieval Europe: a Comparison of Political Philosophies and Cultures", *Political Studies*, 41 (1993), pp. 58-69
124. Antony Black, *World History of Political Thought*, (to be published soon by Oxford University Press)
125. Dimitri Gutas

• سال اول
• شماره اول
• تابستان ۹۲

تاریخ و صورتبندی
مطالعه فلسفه
سیاسی اسلامی
در غرب
(۱۳۳ تا ۱۶۰)

126. Yale University
127. Dimitri Gutas, Greek Wisdom Literature in Arabic Tradition: A study of the Graeco-Arabic gnomologia, Eisenbrauns, 1975.
128. Dimitri Gutas, Avicenna and the Aristotelian Tradition: An introduction to Reading Avicenna's Philosophical Works, Leiden, E.J. Brill, 1988.
129. Dimitri Gutas and Gerhard Endress, A Greek and Arabic Lexicon: Materials for a Dictionary of the Mediaval Translations from Greek into Arabic, Brill Academic Publishers, 1997.
130. Dimitri Gutas, Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early Abbasid Society, Routledge, 1998.
131. Dimitri Gutas, "The Study of Arabic Philosophy in the Twentieth Century: An Essay on the Historiography of Arabic Philosophy", British Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 29, No. 1. (May, 2002), pp. 5-25.
132. Patricia Crone
133. Patricia Crone, God's Rule, Government and Islam: Six Centuries of Medieval Islamic Political Thought, Columbia University Press, 2004.
134. Patricia Crone, Medieval Islamic Political Thought, Edinburgh University Press, New Edition, 2005.
135. Patricia Crone, From Arabic Tribes to Islamic Empire: Army, State and Society in the Near East c. 600-850, Ashgate Variorum, 2008.
136. Nelly Lahoud
137. Goucher College
138. Monash University
139. Nelly Lahoud, Political Thought in Islam: A Study in Intellectual Boundaries, Routledge, 2005.
140. Nelly Lahoud and A. H. Johns (eds.), Islam in World Politics, Routledge, 2005.
141. Past and Present Jihadis/Radicalism in the Islamic Tradition
142. Ulrich Rudolph, Islamische Philosophie: Von den Anfängen bis zur Gegenwart, Velag C. H. Beck, 2004.
143. Charles E. Butterworth, "The Study of Arabic Philosophy Today" op. cit., p. 60.